

1

ш.

18.

III,

»フ

7

10

၂၆

121

11

h.

es

11.

—

ମୁ

DL-

up-

and,

the

դր
տի

PL-

17-

11-

三

111

| br |

n-

74

un

32

၂၃-
၂၃ :

und

Հիմնականում հուսկրատուների ցանկում
կաթեան:

Արշակ ՍՍՏՐԱՍՏԵԱՆ
47 A, Redcliffe Square
London S. W.

Ֆ. Գ. Խնդրեմ միւս հայ թերթերէն
արտատուել այս կողմ:

ՀԱՅԵՐԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ուսման (Բիրմանիա) Համակրողը
հոկտ. 6 ամսամիջ իր թղթակցութեամբ
հաղորդած է մեզ հետեւեալ տեղեկու-
թիւնները:

Տաճկա-Հայ գերիներէ վերաբերմամբ
Յանձնաժողովը ձեռնարկեց հանգանակու-
թիւն և յաջողեց նրան ձեռք բերել
1.500 ուսման: Սոյն գումարի մի մասով
գնուեցան ութնուհին զանազան իրեր-
սիցար, սիգարէթ, օճառ, թաշկինակ, երես-
սրբիչ, շապիկ, վերարկու, զանազան բո-
ղոքանքներ և այլն որոնք ուղարկուեցան
Թէյաթմիս հաւատարմագէտ ամբողջ քրիս-
տոնեաներին բաժանելու: Բացի դրանից,
ուղարկուեց նաև 50 օրինակ Աւետարան
(նաեւ Անգլ. Bible Society-ի): Եւ մինչև
որ մեր քահանայ Արք. Ս. Վահան Աղա-
նեանը պատրաստուած էր երկրորդ անգամ
նրանց այցելելու, նրանք փոխադրուեցին
Հնդկաստանի Բալախոնստան նահանգի
Սմիթթուր քաղաքը, որտեղ և այժմ մնում
են: Թէյաթմիսիցով ալժմա գանձուած են և
բեր հոգի Տաճկա-Հայ գերիներ միայն:

Աւրախ եւր յայտնելու որ Յանձնաժո-
ղովը ուղարկել է նաև Պորտ Սայիսի հայ
զաղթականներին մի քանի անգուկ զգես-
տեղէններ և այլն և գրտական նպատա-
նէր:

Հայ զաղթականներին օգտին նպատանե-
րը շարունակուած են ամբողջ Բրմանստա-
նում մինչև այժմ հանգանակուել է մո-
տաւորապէս 24.000 ուսման:

Ուսմանուց կազմուել է նաև « Կարմիր
խաչ » ընկերութիւն յօգուտ Հայ զաղ-
թականներին:

Ենթահակաթիւն արժանի են անդ-
ուհիներ Mrs. Jarleton և Mrs. Mearthy
իրենց կատարած հանգանակութիւնների
համար յօգուտ Հայ զաղթականաց:

Ենթահակաթիւն արժանի է նաև հայ-
ազգի Mrs. Mary Vertanbessը, որ ան-
դադար աշխատում է մեր գոթախաղ ազգի
համար:

Ուսմանուց Հայոց Ս. Եկեղեցում մի քա-
նի անդամներ մաղթանքներ են կատարուել
Գալանկիցիների յաղթութիւնների համար:

1915 թ. 31 հոկտեմբերի լիւրակի օրը,
Ս. պատարագից յետոյ հոգեհանգիստ է
կատարուել Հայաստան աշխարհի նորոգ
նահատակների, արիւնանների հայ դաւակ-
ների յիշատակի համար: Հոգեհանգիստ
է կատարուել նաև համայն կամաւոր զին-
ւորների, քաջարի հայ զաւակների, որոնք
դիպազնաբար պատերազմելով ընդդէմ
բռնաւոր իշխանութեան, թափեցին իրենց
սուրբ արիւնը, սուրբ կրօնի և հայրենի ա-
զատութեան սիրոյն համար:

Հոգեհանգիստ է կատարուել նաև
մեր Ս. Եկեղեցում Juld Marshal the
Right Hon. Earl Roberts և Lord Kitch-
ner և այլ քաջարի օտարազգի նահա-
տակների համար:

Մեր եկեղեցւոյ քահանան Տ. Վահան
Աղանեանը պատերազմի Տարեգարծի կա-
տարման օրը, ինչպէս և մի քանի ուրիշ
անդամներ, ներկայ է գտնուել անգլիական
եկեղեցւոյ (Church of England) և Bishop
Jyffe և կարգադրութեամբ անգլ. քահանա-
ների շարքում տեղ տրուել նրան և իրենց
թափօրին մասնակցել:

Տեսնել 4րդ երեսը ատամնաքոյժ Տօր-
թէօր Լեւոն Համբարձումեանի ազգը:

ՌՈՒՍ ԶՕՐԱԲԱՆԱԿԸ ԹԻՐԻԲԱՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Պաշտօնական հեռագիրներ)

Պետրոգրադ, 30 հոկտեմբեր

Պիմլիսի հիւսիսակողմը Նորլէնի մէջ,
մեր խուզարկուներ յաջող գնումներ են
կատարեցին:

31 հոկտ.

Կիւմլիշխանէի հիւսիսային-արեւելա-
կողմը, Գարուն-Տէրէսի աջ գետակին
վրայ, մեր քաջ զօրագուկներէ մէկի ջո-
կանքները յարձակեցան թիւրքերին վրայ և
ցրուեցին զանոնք:

Կիւմլիշխանէի հիւսիսային արեւելակող-
մը եւ Գրգըլի հարաւակողմը, մեր վեր-
ջապահների վրայ Պշխամի խուզարկուներ-
ի յարձակումը յետ մղուեցաւ:

6 նոյեմբեր

Ողնուտի հարաւային արեւմտակողմը,
Թիւրքերին մեր զօրքերի դէմ ըրած փոք-
րէր արգիլուեցան մեր հրաձգութեամբ:

ՀԱՏՈՒՍՆԵՐ Խ. ԱՐՈՎԵԱՆԻ

« ԿԵՐԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ » ԷՆ

Գլուխ երկրորդ

(Շար. 14րդ Թուէն)

Խոստի դէպքերի կրակն ու բոցը,
խեղճ օղորտադի հարայ հրոցը, դար-
մանի ծախք, կալերի մախը ամպի
պէս ելին, օրը խաւարացին, դեղի
չորս կողմը առաւ ալաւ, տներին մէջը
ծով դարձաւ լացը, էլ ոչ հէր կա-
րաց որդուն համբուրի, էլ ոչ մէր
կարաց տղին մէկ տեսնի: Հորսի
սրտումը իր սէրը մեռաւ, փէսի բեր-
նումը լեզուն չորացաւ: Դիրն ուղեց
ախպօրն ջան էլ առաւ, ախպէրն
քօրը իր խոստն առնի: Մէր ու
խեղճ հարսներ՝ իրենց էրէխէքն,
տղէքը, ծերունիք՝ իրանց սուրն ու
զէնքն դօշին կպցրին, երկինքը նա-
յեցին, աչքները խփեցին ու ա'խ
քաշեցին: Մէկը գուռը փակեց՝ որ
կրակում էրվի, մէկն աչքը խփեց՝ որ
ցաւ չտեսնի: Տղէքը գեղիցը դուրս
թռան դաշտը. տանըցիք փախան՝
որ ընկնին կրակը: Էլ լաց չէ'ր դա-
լիս նրանց կարօտ աչքը: Նրանց
բուրջ, բազան մնաց երկինքը: Տունը
քանդեցին տանըցոնց զլսին, « Էլը
քանդեցին, վրայ թափեցին: Չարն
տվեց վարդանն-հօր պատանին, Ա-
չոսն քաջատերտ, Մուշեղ Արծրունին՝
մէկն Նաղի-խանի, մէկն Օքիւղ աղի,
մէկն Ջաֆար-խանի քամակը բռնե-
ցին. երկուսն հրեշտակի պէս թռան,
զնացին: Բայց սուրն վարդանի՝ Օ-
քիւղ աժդհին, որ սաղ առիւծին թէ
խփէր գլխին, իսկոյն կրտսակէր
կճապաղէր գետնին, միջիցն երկու
կէս արեց էն սհաթին: Կէսն ձիւն էս
կողմը քաշ էլաւ, կէսն միւս կողմն
դիպաւ ու կպաւ: Իսկոյն սարիցը
ամպը արաքեց, երկինքը բաց էլաւ:
Թէ հողը պատռվեց. քոսն ձիւնաբով
հսկայն Աղասի Դարսի սարերիցը թը-
ռած, իր զլի ձիւն ախանջումն մտած՝
վեր էկաւ, Բրդի չորերով սարին

վրայ պրծաւ: Դադան Հասան-խան
նրանց Գուրդ կարծելով՝ հէնց որ
մօտացան, ընկաւ քարերով: Փէշը-
մաթեարի, խանի, բէկերի զլիններն՝
ինչպէս մէկ անջան ծախ՝ թռան ա-
ռաջները, ձիւնոնց տակերը: Հարա-
մա զլինն ջուր, կրակ մաղվեց: ձին
էլ տիրոջ վրայ ոտը բարձրացրեց:
Գիւմրու գլխիցը Ռուսի բալաբան,
քաջ սաղաթների դասաէն, կապի-
տանն արծուի պէս հասան, թշնա-
մուն մէջ առան: Թօփը մէկ կողմիցն,
թուրը միւսիցն, մինը առաջիցն,
մինը ետեւիցն հնձեցին թշնառ թըշ-
նամա զօրքը, ջարդեցին բերին էլ
թօփի կողքը: Արինը ծովի պէս դը-
նում էր, կանգնում, Հայերն լաշերի
վրէն անց կէնում, նոր հողի առած՝
իրանց տունն ընկան: հէր ու մէր,
որդի՝ դօշ դօշի կպան, հարսն ու
փէսայի ջուր դառած աչքը, երկինքն
վերացած հողին ու կեանքը՝ էլ աչ-
խարհ էկան, էլ իրար գտան, իրար
գրկեցին, իրար մոտացան, իրար
ձեռք տվին, բայց դեռ չիմացան,
երկնքումն են՝ թէ աշխարհիս վրայ,
երազում քնած՝ թէ աչքները բաց:
Հազար անգամ էն սուրբ հողին,
դեանին ընկան, համբուրեցին ու
ծունը դրեցին, աղօթք պաղատանք
Ասածուն մատուցին: Սար ու ձոր
նրանց վրայ խնդային, գէղերի բու-
ցը դառաւ չրաղգան, որդի ու ծնող
իրար ճաղ ընկան, ինչ որ ունէին՝
ստան ու էկան՝ որ թօփի տակին
սաղաթի մօտին հաւաքվին՝ որ էլ
ճիտս չտեսնին, մինչև թշնամիքն դը-
նան ու կորչին: Բայց էս հագաղին
քաջն Աղասին՝ հազար աչք ուղեց՝ որ
տեսնի նրան, գիւմ էլաւ իսպառ, կու-
րաւ նա անձայն:

Արեգակը դեռ երկնքի մէջ տեղը
չհասած՝ ազում էր՝ որ կրակ վեր
ածի, սար ու ձոր խորովի: Հիւսի
սային կողմիցը մէկ մթնած, սեւեւ-
լուլ աւպ, երկնքի երեսը ջարդելով՝
վազում էր՝ որ նրա առաջը բռնի:
Արեգակը զլինիցը մէկ դառնաչունչ
բօրեաղ վեր կացաւ ու քար ու հող
իրար զլին տալով՝ էկաւ Խլլարա-
քիլիսի վրայ դահիճի պէս բռնեց:
Արինակեր Հասան-խանը՝ որ էս օր
աւելի իր ձիւն, քանց իր քաջու-
թեան հունարովը զլուլը պրծա-
ցրեց՝ կատաղած գազանի պէս հողին
բերանը առած՝ որ յետ չի՝ մօտի ա-
րեց, Աստուած ոչ չհանց տայ: զօր-
քը ամէն մէկը սար ու ձոր ընկած,
չափի ձիւնն՝ որը լկամը (1) կոտրած,
որի թամբը փորի տակին, որն էլ
իր տէրը էնքան էր գլխի վրայ քաշ
տվել, քարէքար տվել, որ զուլս ե-
րես ջարդվել, կոտրատվել՝ ոտներն
էին օրգանկումը (2) մնացել ուր-
ված, կախ ընկած, կամ կէս մարմի-
նը ջախճուելով էլել, սիրտն ու թո-
քը արինքում էլել փորիցը դուս
թափել, ու խըրտնած ձին քանի
սունէրին էր դիպում՝ էնքան խըր-
խնջում, սար ու ձոր ընկնում: Դուլ

(1) սանձ: (2) ասպանակ, իւզէնկի:
(3) ճճի, որդ: (4) դիակ: (5) գերեզման:

ու նոքար Աղասու թրին էին զուր-
բան էլել՝ որ էս միջոցումը Դար-
սայ սարերի վրայ՝ մէկ քանի զօչաղ
Գրգոտանցի Հայ եղեն էր քցել ու
արծուի պէս՝ որտեղ մէկ Ֆորս ճան-
կում էր՝ ական թօթափել վրայ էր
հասնում, ցրվում, փարայ փարայ ա-
նում: Հարիւր տեղ նրան Ղլլարաչի զօն-
չունը՝ Մաստարա, Ղօչաղանքի զգե-
րումն առաւ էին բերել, հինգ հա-
րիր մարդով վրայ տվել ու քառասու-
նով, յիսունով ջարդվել, էլ եղ դա-
ռել: Սուղաղեան մէկ օր Նաղի-խա-
նին՝ էս ահագին գազանին՝ որ հարիւր
մարդի չէ'ր տալ թէ Աստուած ա
ստեղծել, էն տեղը քցեց՝ որ իր
մարդկերանցովը մէկ բարձր թափից
վեր ընկաւ ու Ղլլարաչի հողը մտաւ՝
որ պրծաւ: Թէ չէ՝ Աղասու ձեռին
պէտք էր իր բոլոր սպանած անմեղ
Հայերի արնի ջառմէն տար: Բայց
Աղասու արածները թաղանք ուրիշ
ժամանակի ու գնանք մեր բանը:
Հասան-խանը՝ որ աչքը չի՝ բարձրա-
ցրեց ու Աղասուն ձիւն անկաճը մը-
տած եղեցը քշելիս տեսաւ, ստն ու
ձեռքը թուլացան: ուզում էր՝ ձին
բաց թողնի ու քարափնիկը՝ Արփա-
չայի ձորն ընկնի, ուզում էր՝ որ ին-
քը իր թուրը իր սիրտը խրի, որ
չասեն՝ թէ Հասան-խանին սպանե-
ցին, քարին իր գլուխը մատաղ տայ,
քանց մէկ սհաթ Հայի՝ որ հազար-
ներով հէնց էն տեղաբէնքն էր սու-
րը քաշել, տանով, տեղով էրել, գե-
րի արել: Բայց էլի աչքի սիրտը ո-
չինչ տեղ էնքան դայիմ չի՝ ըլիլ, որ-
քան եղին սհաթումը, կեանք ու մահ
կուխիլիս, մէկ չարեք վերտառչափ տեղ
էր մնացել, որ շունչը քամուն տայ,
հէնց էնայ՝ թուր, սապաղ ուզում
էր՝ որ եղ անի, ձին բաց թողայ,
մէկ քարի տակ չօքի ու բալքի իր
թշնամուն գիլլով էլայ վախաջնի,
սպանի: Վախտն անց էր կացել:
Հսկայն Աղասի թուրը սրտին գէժ
արեց: « Կիր քցի թուր ու թվանք
ձեռիցդ՝ որ էս սհաթիս փառաշարժիչ
կանեմ: Դու էստեղ չի՝ պէտք է
սատկիս՝ հայակեր շուն: Իմ թուրն
ախտո'ս ա, որ քեզ պէս թշվառ ճի-
ճուն (3) ուղանի: չէ՝, ամօթ ա իմ
տղամարդութեանը՝ որ քեզ քարի
տակի կամ չօլումն սատկացնեմ՝ որ
զշերը ջամբաք (4) ուտեն, քարերն
ու հողը քոյ մուղառ արինդ ծծեն,
ու լողը էնպէս կարծի, թէ կուլու-
մը մեռար, է'դ անիրաւ լաշդ չի
գտնի, մեռած հողիդ վրայ էլ չի՝
թքի, ու ամէն անց կէնող մէկ քար
չի՝ վրէժ քցի ու դեռուի (5) ուշունց
տայ, թէ քոյ անաստուած ոսկերքն
են էնտեղ հող դառել: Հայ քանի
երեսն չէ'ս առել, քեզ հետս չան
պէս քաշ կտամ, սարէ սար կքցեմ:
Ճանճը ուղանի ինչ տղամարդութիւն
աւ: Հայ շատ օր պէտք է Հայի հաց,
խոզի միս ուտես, Հայի մեծահոգու-
թիւնը ու մարդասիրութիւնը տես-
նիս, որ նեղ օրվան դադը իմանաւ,
իմանաւ թէ արնքանդութիւնը, մար-
դասպանութիւնը ինչ գառ ա, իմա-
նաւ թէ Գրիստոսի օրէնքն ո'րքան

տուրը ու, ու կամ մեր խաչին զուլ
գառնաս, մեր հաւատը պաշտոս, որ
հոգսդ վերկաթիւն ըլի, եւ թէ չէ՝
որ էդ արիւնտաթաթաւն ձեռներովդ,
էդ սատանի փայ հոգսովդ ուզենաս
ձեր ջհանգամը գնալ՝ քեզ էն Հայե-
րին տամ, որի սրգիքը կատարել ես,
աները քանդել, աչքերը քոռացրել՝
որ միտդ զխայ զիտայ, արեւիք շանը
տան ու զլուխդ գեղէ գեղ, աշխար-
քէ աշխարհ ման ածեն, առաջիկ մա-
տաղ մարթեն Ստուծու համար,
չունքի մատաղի ու մարդի արնի էդ-
քան ծարաւ էր քոյ հարամ սիրտը,
որ բաւքի թէ իմ խեղճ ազգի սիրտը
հովանայ հազար հազար գլուխ ես
կտրել, Ղարս ու Բայազիդ քանդել,
աւերել, ամսոս չի՝ էդ զօշ զլուխդ
քարի տակի մնայ, Զէ՛յ է՛, Հասան շուն,
Հայի սիրտը մեծ ա. քեզ վրայ պէտք
է գեռ շինած, քար կաղնացրած,
անունդ ու պատմութիւնդ վրէն գը-
րած, որ մեր սրգիքն էլ քոյ տղամար-
դութիւնը իմանան ու ձեզ պէս շան
ձեռին գերի չընկնին, ձեզ գերի ա-
նեն, ձեզ կտորեն, ձեր հոգին՝ հա-
նեն:

Մ. Հ. Ե. ՄԻՈՒԹԻԻՆ

« Մարտէյի Հայ Երկրասարդաց Միութիւն-
ն »-ը գոնադանդինէն (Ս. Թէրի) Տիար Վար-
դան Պետրոսեանէն ստացած է 500 Քր-
որի 300 Քրանգը ի նպաստ կովկասի Հայ
կամաւորներին, 150՝ կովկաս սպաստա-
նաս հայ կարօտեալներին եւ 50՝ Քրան-
սական քանակի հայ կամաւորներին:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԷՋՄԻԱՏՆԻ ՄԷՋ

Պետրոգրադէն կը հեռագրեն նոյ. 4ին.
Երէկ երեկոյ ժամը 9 1/2ին, մեծ
ուժգոյթեամբ երկրաշարժ մը ըզ-
գացուեցաւ Էյփածին քաղաքին եւ
իւր երկրամասի մէջ. Շարժը արեւ-
մրտաւորեկեան ուղղութիւն ունէր,
Էյփածին ժողովուրդը ստրտափափա-
ր փախաւ դէպի փողոցները, Բաղմա-
թիւ տուներ փնտռուեցան, շատեր ալ
փրկու:

Էյփածինի մայր. եկեղեցիին մէջը իւր
հարաւային մասին վրայ ճեղքուածք
մը գոյացաւ: Կիմացնեն նաեւ թէ
չըջալայ ըստի գիւղերին մէջ նշանա-
կելի փնտռներ եղած են:

ՌՈՒՍԵՐԸ ՊԱՐՍՅԱԼՈՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պետրոգրադէն կը հեռագրեն հոկտ. 30ին
թէ ուս զօրքերը տեղաձան ըրին թշնա-
մին Ամէստպատ, Ինճիպաշի, Իւթէփէ,
Աղամպատ եւ Մառէ գիւղերէն:

— Նոյ. 2ին հեռագրուած է պաշտօնա-
պէս հետեւելը. « Սագրի երկրամասին
մէջ, Դաղավա-Չաքա գետակի հովտին
մէջ, մեր զօրամասեր յարձակեցան Թիւր-
քերին վրայ որոնք կազմակերպուած զիւր-
ք մը բռնած էին այդ գետակի հովտին տի-
րոջ բարձունքներին վրայ: Թիւրքեր իրենց-
մէ 27 մեռեալ թողոցին այդտեղ, դատար-
կեցին զիւրք եւ աճապարանքով նահանջե-
ցան:

Պիճարի ուղղութեան մէջ, ամբողջ օրը
կատաղի կռիւ մ'ունեցանք թշնամի զօր-
քերին հետ որոնք թուով մեզէն շատ աւե-

րէ էին: Երեկոյն մեր զօրքեր նահանջե-
ցին դէպի Վիանլի եւ Շիրին Պուլադ գիւ-
ղերը:»

(Պիճարը կը գտնուի Համաստանէն Ուր-
միա տանող ցամաքային վրայ):

— Նոյ. 5ին կը հեռագրեն որ թշնամին
զրաւեր է Պիճարը: Ռուսերը յետ մղեր են
Թիւրքերի յարձակումը Սուլթանապատի
վրայ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎՍՏ ԴԱԽԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԳՐԵՍՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՈՒԵԼԻ Ռ. Բ. ՏԱՆԼԱՍԻ ԿՈՂՄԷ

(Շար. 14րդ. Թուէն եւ վերջ)

Գերմանական կառավարութեան
հրամանով կամ անոր գիտութեամբ
ու նաեւ հաճութեամբ, շարք մը բրա-
նտ թիւներ գործադրուած են որոնք
հետզհետէ շատնալով, բրիտանական
ժողովրդեան բարեխառնութիւնը եւ
համբերութիւնը հատցունելու առ-
աինճանին կը համին եւ ծայրայեղ
դժնդակ վիճակ մը կ'ստեղծեն:

Հարկ չի կայ որ այդ բռնութիւն-
ները լրացուցիչ կերպով թուելու
փորձն ընենք այստեղ. բայց ատոնց
մէջէն կարելի է յիշել, հակառակ
ազգաց օրէնքին եւ պատերազմի սո-
վորութեանց եւ յայպանումն մարդ-
կային բնութեան ամենատարակա-
նակընդմէջ Լուզիթանիա (Lusitania) եւ
Սասէքս (Sussex) նաւերու ընկղմը-
վիլը որով հարիւրաւոր անպաշտպան
քաղաքայիններ, որոցմէ շատերը
կանայք եւ մանկունք էին, մահուան
գիւղը առաջնորդուեցան եւ ատոր
համար գերմանական մամուլն ու ժո-
ղովուրդը չժածկեցին իրենց զոհու-
նակութիւնը. Գէվէլ հիւանդապա-
հուհիի վայրագօրէն սպաննուիլը,
Wittenberg եւ Cardekegenի մէջ պա-
տերազմային գերիներու յատկա-
ցեալ բանակավայրերուն գերմա-
նական իշխումութեանց կողմէ ոճ-
րագործարար լքուիլը երբ այն տե-
ղեր արգիլուած թշուառ գերիները
տխտահարեալ էին, հիւանդութեան
վիճակ մը որ ինքնին վաթարա-
ցաւ, եթէ ոչ սկզբնաւորեցաւ, պա-
հապաններու կարծրասիրտ անու-
շաղրութեամբ առողջապահական
սովորական նախազգուշութեանց ո-
րոնք անհրաժեշտ են համահաւա-
քական բաղձամարդ բանակավայրի
մը մէջ. եւ ծովու վրայ պատերազմի
օրէնքներէ լաւ ճանչցուած ինքնա-
պաշտպանութեան գործ մը կատա-
րած լինելուն համար Brussels (Պրա-
սըլ) շոգենաւի նաւապետին մահու
դատապարտութեամբ սպաննուիլը:

Հաշտութեան պայմանները

Երբ հաշտութեան վրայ կը խոր-
հինք, պէտք է լաւ մը կռնէք նաեւ
այն բարոյական սրտմտութիւնը որ
այս խժգժութիւնները նկատի առ-
նուած տոհմ զմեզ պէտք է բռնկ-
ցունէ եւ զայն սատակայքնելով նե-
րելի ատելութեան մը փոխարկէ:
Գերմանացիները մեզի ուղղեցին ի-
րենց ատելութեան երգը « Hymne of
Hate ». Բայց անոնք մեզ ատելու
պատճառ չունին, որովհետեւ մենք ի-
րենց հետ պատերազմեցանք պատ-

ւաւոր պատերազմի օրէնքներուն հա-
ժաճայն: Մենք մեր գերմանացի գե-
րիներուն հետ չլարուեցանք յատ-
կապէս ուսումնասիրուած վայրագու-
թեամբ մը: Մենք յաղթուած չըր-
ջանակներու անմեղ քաղաքացիները
գերութեան չստիպեցինք ու կիները
եւ աղջիկները ալ աւելի սոսկալի բա-
նի մը չը դատապարտեցինք: Գեր-
մանացի զինուոր չեղող անձինքը դա-
տառանկաւ մարդասպանութեամբ
հրացանի չը բռնեցինք: Մենք երբ
մեր դաշնակիցներէ մին մէկ միլիոն ան-
պաշտպան Հայ քրիստոնէաներ կը կոտո-
րէր, փոյթ չընելով մէկ կողմ չը կայնե-
ցանք: Գերմանիան այս բռններուն ա-
մէնքն ալ բրաւ եւ պէտք է որ իւր
մեղաց պատիժը կրէ: Թէեւ երկինք
լուս կեցաւ, արդար ու վայել է որ
յաղթանակի օրը մենք հարուածը
տանք: Թող մեզի չըսեն որ տարա-
բաղդ գերման ժողովուրդը իրենց միա-
պետին, իրենց պետական եւ պատե-
րազմական դատակարգին (caste) զո-
հերն են: Ազգերն այն կառավարու-
թիւնը կ'ունենան որուն իրենք ար-
ժանի են — այն կառավարութիւնը
որուն հաւանութիւն կ'ունեն իրենք:
Եթէ հաւանութիւն չը տային, կըր-
նային զայն փոխել: Ո՛րք ազգ չկրնար
խաբուիլ եթէ ինք խաբուելու փա-
փաք չունի, եւ խելքը չէ որ կը պակ-
սի Գերմանիոյ: Ուղղութիւնն է, ար-
դարութիւնը, մարդասիրութիւնն է
որ կը պակսի իրեն: Թող բրաւա-
կան զինուորապետութիւնը (militarism)
կենդանի մնայ ու վերապրի ու
երբ առիթը ներկայանայ, ինքզինքը
պիտի յայտնի ընէ միեւնոյն սատանա-
յոկան երկայնքներու տակ եւ միեւնոյն
վատահամբաւութեամբ: Այս պէտք
չէ որ ըլլայ:

Մենք մեր զաւակաց եւ մեր ապա-
գայ սերունդներուն համար պարտա-
կանութիւն մը ունինք կատարելիք:
Աշխարհիս առողջութեան ու երջան-
կութեան վրայ կը դառնայ ինդիւրը:
Մենք այս ահարկու պատերազմի
աւելի քան երկու տարին լրացու-
ցինք եւ մեր զոհերը զարհուրելի ե-
ղան: Սակայն եւ այնպէս չենք կար-
ծեր որ բրիտանական կայսրութեան
մէջ գտնուի այր կամ կին մը որ
փափաքի տեսնել մեր զոհողութիւն-
ներու վերջը մինչեւ որ Գալլըրը եւ իւր
կործանիչ ու կորստաբեր հետերգը
մէջ մ'ալ չը կանգնելու պայմանով
գետինը փռուին ու ճմլուին:

Երբ անցեալ սեպտեմբերին Գալ-
ղիոյ խոհրդարանին մէջ ընկերվա-
րական կուսակցութեան պատկանող
երեսփոխան մը համարձակեցաւ « հաշ-
տութիւն » անարի բառը արտասանել,
Մօսկէօ Պրիան պատուական կերպով
ըսաւ. « Այդ հաշտութիւնը որու կը
բաղձաք, անազգանք մը նախատինք
մ'է եւ ասպարէզ կարգալ է անոնց
որոնք Գալլիոյ համար մեռան: » Մեր
գիւցաղնական մահուամբ մեռեալնե-
րը, որոնց նուիրական կերպարանք-
ները Ֆրանսիոյ եւ Գալլիոյ հոգին
հետ խառնուած են, ոչ նուազ բարձ-
րաճայն կը բողոքեն ոչ-պատուա-

րեր հաշտութեան մը նախատինքին
դէմ: Կը փափաքինք որ պատերազ-
մը վերջանայ. բայց այդ վերջացումը
պէտք է ըլլայ մեր զինուոր յաղթու-
թեամբ: Մեր մէջ շատեր կ'ստան-
չափ ծերոր անկարող են պատերազմի
բոցին մէջ կանգնելու, բայց յօժար
են, եթէ հարկ ըլլայ, չոր հօցով ու
ջրով ապրիլու սրպէպի այս գիժա-
մարտութեան յաղթանակ կերպով
վերջանալը տեսնեն: Այսպիսի կոսի
մը մէջ կրնանք մտիկ ընել հաշտու-
թեան առաջարկներուն երբ անոնք
նուաճուած, յաղթուած թշնամիէ մը
կուգան: Հորապաղ եւ հանգիստ
առիթ մը, անանկ տոբի մը որ մէ-
աւելի մեծը մեր երկիրը երբեք տե-
սած չէ, կա՛մ օգտակար կերպով պի-
տի գործածուի կա՛մ պիտի փնտռուի,
պիտի պատուով կա՛մ պիտի անարգ-
ւի անգութ եւ անողորմ թշնամիի մը
կողմէ մեր վրայ բեռցուած այս գիժ-
խային պատերազմի ունեցած վերջ-
նական հետեանքին համեմատ:

Պատիւը մեզ կոչեց պատերազմի
դաշար եւ պէտք է որ նախքան մենք
մեր սուրը իւր պատեանը վերա-
դարձնելը, այդ պատուի վրէժն
առնուած ու ան արգարացած ըլ-
լայ: Մեր դաշնակիցներու հետ միա-
ցած պէտք է որ մենք մահու հար-
ւած մը տանք այս գիժախային բռնու-
պետութեան կամ թողունք որ ադ-
բաճապետութեան ոյժերը յաղթահա-
րելով տիրանան աշխարհիս տաճա-
նաշնորհմանց վրայ:

Երբ հաւանինք հաշտութեան մը,
այդ պէտք է այնպիսի հաշտութիւն
մը ըլլայ որ ազգերու մէջ հաստատէ
արդարութիւնը, աղատութիւնը եւ
ուղղութիւնը. հաշտութիւն մը որ
կարելի եղած չափով փոխարինէ
դաշնակիցներուն — վաճառ զի չիկայ
բան մը որ կրնայ մեզ ետ տալ մեր
մեռեալները — այն մեծ զոհողութիւն-
ները որոնց յանձնառու եղան անոնք:
հաշտութիւն մը որ զոհացնէ այն
Եւրոպայի արդար պահանջմունքը զոր
Գերմանիան աւերակ դարձունել ըս-
պառնացաւ: Մենք յաղթանակի նա-
խատենակին մէջ կը գտնուինք այժմ:
Թող Գալլըրը այս իրողութիւնը նըշ-
մարէ եւ դադրի իւր խելագար ինք-
նավատահու թենէն ու պոռոտախօսու-
թենէն: Նա « Կռուեցաւ ի կռիւս եւ
գտաւ պակասեալ »:

Ի գուր իրեն ծառայող զօրութիւնները
իր ծայնին կը հնազանդին.
Արդարութիւնը եւ ուղղութիւնը ոչ մի ոյժ
չը կրնար սպաննել.
Մնոնք սուրբու շառաչուէն չեն դողար.
Ուր որ իրենք կը կռուին, Տիրոջ ցախատա-
մարտն է այն:
In vain his servile hosts his call obey,
Justice and righteousness no force can slay;
They tremble not beneath the clash of
swords,
Where they contend, the battle is the
Lord's.
(Great Thoughts)

ԹԻՒՐԳԵՐԻ ԴԱՒԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՍԻՒՆՍԻ ՄԷՋ

Սիւսի կառավարութիւնը լոգանի մէջ ձերբակալեց Մուհամմէտ Եկէն փաշան: Ժընէվի մէջ ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց Եւսուֆ Սատըզ փաշայի բնակարանին մէջ: Այս վերջինը Եգիպտոսի նախորդ խափի ներկայացուցիչն էր Կ.պօլսի մէջ: Ոստիկանութիւնը բազմաթիւ կարեւոր գրութիւններ ձեռք անցուց անոր բնակարանի մէջ: Երկու անտուկ վաւերագիրներ ալ գրաւուեցան Եկէն փաշայի բնակարանին մէջ Լօղան:

Նշանաւոր Թիւրքերի տուններ նաեւ խուզարկութիւններ եղան ոստիկանութեան կողմէն: Չեռք անցուած Թուրքերը ցոյց կուտան որ Թիւրքեզերման լրտեսութիւն մը կը գործէ եղբոր Սիւսի մէջ, իւր ճիւղեր ունենալով Պէրն, Յուրիս և Ժընէվ: Եղած յայտնութիւններին հետեւեալով Պ... անուն մէկն ալ Ֆրանսիայի մէջ ձերբակալուեցաւ: Ասոնց ծրագրի մէջ կայ եղբոր նաեւ զահընկեց ընել Եգիպտոսի արդի սուլթանը:

ԲՈՒՈՆԻՍԻ ԹԱԳԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յայտնի է որ Ռուսիայի Յարը խոստացած էր Բալթիկայի ինքնավարութիւն տալ ընդարձակ իրաւունքներով: Գերմանիան և Աւստրիան սիրաշահելու համար Բալթիկայի նկատմամբ ուզեցին կանխել Ռուսիան և Ռուսիան իրենց գրաւած բոլոր նական երկրամասերէն բոլորական նոր թագաւորութիւն մը հաստատուած հրաւարակեցին, որի սահմանները զիստ անորոշ կը մնան և Գերմանիայի գերիշխանութեան ենթարկուած պիտի լինի ան: Թագաւոր Նշանակուած է Պաւլ Երաւի թագաւորին եղբայրը Լէոպոլտ իշխանը որ վարչաւստ պիտի երթայ Բալթիկայի թագաւոր սծուելու համար այնտեղ:

Ընդհանրապէս կարծիք կը յայտնուի որ խախտում բան մ'է Գերմանիայի Ռուսիայի հիմնադրած այս նոր թագաւորութիւնը և ուստական Բալթիկայի երկրը չի ցնելով խախտում և անոնցմէ զօրք առնելու համար միայն յերիւրուած ծրագիր մ'է:

ՏԵՂԱԿԱՆ

Կարնեցի Տ. Մինաս Յարութիւնեան որ Ամերիկէն իր ընտանիքով մէկտեղ հայրենիք վերադառնալու համար Մարսէյլ եկած և ճանապարհը փակ գտնելով մնացած էր այստեղ, ժամանակը պարապ չանցունելու համար վերջերս սրճարան ճաշարան մը բացած էր Լա Լիւն տ'Օր փողոցը, թիւ 8: Բայց ժամանակէ մ'ի վեր զինք տանջող հիւանդութեւնէն վերջապէս յաղթուած և մեռած է անցած շաբաթ, օտար աստղի տակ, և իրեն մօտ Հայ քահանայ մը տեսնելու միտքով թիւնէն ալ զրկուած: Մեր ցաւակցութիւններ իր դժբաղդ ընտանիքին:

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

Վենետիկ հրատարակուող «La Difesa» խաղերէն օրաթերթի հոկտ. 24-25ի թիւին մէջ հրատարակուած կը տեսնենք Հ. Ս. Երեմեանի խաղերէն մէկ քանի փոքրիկ բանաստեղծութիւնները որոնք կը ներդրուին Վենետիկի քաղաքներէն ալ: Թերթին փառքն ու հրապարակելու գրուած են Հ. Ս. Երեմեանի նկարագրելու մեղամարտի ոգով, պատերազմի այժմեականութիւնը ազդեցութեամբ ներքեւ: Թերթին խմբագրութիւնը հրատարակելով այդ քերթուածները, իրացումով եւ գովեստով կը խօսի հայ բանաստեղծական ոգին վրայ որ Արեւելքի ամենէն ինքնատիպ գրականութիւնն է:

ՊՏԵՐՈՋՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆրանսական զօրքերը կը շարունակեն իրենց յառախաղացումը: Նոյեմբեր 1ին, Սոմի ռազմաճակատին վրայ, Լէպէֆի հիւսիսային-արեւելակողմը, արագ կուռէ մը յետոյ գրաւեցին Գերմանիայի 2 նոր խրամաններ և 125 գերի բռնեցին որոնց 5ը սպայ: Սայիւնի հարաւ-արեւելակողմը, յարձակումով մը արեւելին շարք մը խրամաններ որոնք թշնամին հզօրացնէ կազմակերպած էր Սէն-Բիէն-Վիատտ անտառի արեւմտեան եզրերին վրայ:

Չնայելով մատախապատ և անձրևոտ օդին, Ֆրանսացի օդանւորիկներ իրենց յանգուզն և ճարտար թռիչքներով թէ՛ թռչնափն մեծ փնտրեցին կը պատճառեն և թէ իրենց հաղորդած տեղեկութիւններով մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանեն Ֆրանսական զօրքանակին Սոմի վրայ և այլուր:

Ֆրանսացիները նոյ. 2ին յաջողեցան աննել նաեւ Վիօ ամրոցը: Նոյեմբեր 1-ին Թիւրքերը Գերմանիայի զօրքերէն յարձակման գործողութիւնը բայց Գերմանիան տեսնելով որ չպիտի կրնան դիմադրել, չպատեցին յարձակման և վերադարձին փախչել ամրոցէն: Այսպէս Ֆրանսացիներէն ձեռք անցած է այժմ Վէրտէնի արտաքին ամրութիւնները ամբողջ գօտին, հետեւապէս Գերմանիան վերտէնի առջև ութ ամիսներէ ի վեր ի դուր կէս միլիոնէն աւելի զօրք կորսնցուցած եղան:

Ֆրանսացիները շարունակելով իրենց յառախաղացումը Վիօ ամրոցի արեւելակողմէն, նոյ. 4ին զիւր գրաւեցին Տամու գիւղն ալ որ կարեւոր դերք մ'ունի և Գերմանիան իր ձեռքը կը գտնուէր:

Սալոնիկէն կիմացնեն նոյեմբեր 1 ին թէ անգլիական զօրքերը Սլոնիմի ձախ գետափին վրայ յարձակում մ'ընելով մեծ կորուստներ պատճառեցին Պուլկալներին: Սաստիկ կուռէ մը յետոյ առին Պալլազի ձուճա գիւղը որ թշնամին ուժով ամրացուցած էր: 315 գերիներ ինկան Անգլիացիներէն ձեռքը: Շարունակելով իրենց յաջողութիւնները, նոյ. 5ին առին Սալոնի գիւղը:

Ֆրանսացի պատերազմական նախարար զօրավար Բօք, արեւելեան զօրքանակի վիճակը անձամբ աչքէ անցունելու համար Սալոնիկ գնաց ուր հասեր է նոյ. 6ին:

Հոռնէն նոյ. 2ին կիմացուեցան որ իտալացիները արեւելին Կորիքիայի գօտին մէջ տարածուած խրամաններէն, յարձակումով առին Վէլիքի-Զէրիպաշը, 376 թիւ հողարածինը, Բէլլինքա լեռը և Գարսօի վրայ 308 հողարածինը ուր իտալական զօրքերը յառաջացան մինչև մէկ հազար մէլը Սէտէղի արեւելակողմը: Գերի բռնեցին 4.731 հոգի որոնցմէ 131ը սպայ:

առին 6 թնգանօթ և բազմաթիւ ռազմամթերք:

Նոյ. 3ին կը հեռագրեն որ իտալացիները նորանոր յաջողութիւններ ունեցան Գարսեան սարահարթի հիւսիսային եզրերին վրայ և հասան մինչև հոն ուր Գարսա կէտէվիցցայի արեւմտակողմին 700 մէլը կը մնայ, որ ըսել է 21 հազարամէլը հեռու թրիէսթէն: 3.498 գերի ալ այդտեղ բռնեցին որոնցմէ 116ը սպայ:

Նոյ. 4ին եկած հեռագիրները կիմացընեն որ իտալացիները շարունակելով իրենց յաջողութիւնները, աւելի յառաջացած են այնպէս որ թրիէսթէն 18 հազարամէլը միայն հեռու կը գտնուին:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ՄԻՆԵՐՎԱ

ՀԱՅ ԳԵՐՉԱԿԱՍՏՈՒՆ
12, rue Espérandieu MARSEILLE

Չափու վրայ ամէն կարգի զգեստներ, նուրբ, տոկուն եւ մաշտելի գիներով:

Գերակատուէր կատարուէ նաեւ ամէն կարգի նորոգումներ, կեղտահանումներ (dégraissage), ներկի (teinture) գործեր, ածան գիներով եւ խնամուած աշխատութեամբ:

Փորձեցէ՛ք եւ գոն պիտի մնաք:

Սեփականատէր ԱՐՇԱԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

VOULEZ-VOUS

Avoir les dents blanches et les gencives saines?

Eviter la carie et les maux de dents qui s'en suivent?

Donner et conserver à la bouche une fraîcheur agréable?

Maintenir la pureté de l'haleine même si vous êtes fumeur?

Eloigner les maladies des voies respiratoires?

EMPLOYEZ le dentifrice du Docteur H. LÉON-D. D. S.

Régénérateur incomparable Aseptique puissant qui a acquis dans le monde entier une réputation sans égale.

Laboratoire 16, Bld. Saint-Denis. PARIS
Téléphone : Nord 69 51.

ԾԱՆՈՒՆ ԳԻՐԳԵՐ

Արմենիոյ խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին, ի միջի այլոց, և հետեւեալ գիրքերը, որոնց արժեքները նշանակուած են իրենց առջև:

Մարսէյլէն դուրս զրկելու ճանապարհաճառքը գնողին վրայ է. ուստի հաշի գերութեան համար կը նշանակենք թէ՛ Մարսէյլի մէջ ծախուելու գինը և թէ փոստով ուրիշ քաղաք զրկուելու գինը: (Այս վերջինները փակագծի մէջ դրուած են): Արժեքը կանխիկ չստացուած գիրք չըրկուի: Արձանագրուած (recommandé-registré) ծրարով ստանալու գինը պէտք է 25 անգամ աւելի զըրկէն իւրաքանչիւր ծրարի համար որ 2 քիւնէն աւելի պէտք չէ կռնէ:

Հ. Ս. Երեմեան. (Ազգային դէմքեր. զրազէտ Հայեր. Տպագրութիւն 1913.

Գ. շարք (Տ. Գարբիէլ Պատկանեան, Հ. Ղ. Աւիշան, Խաչատուր Աբովեան, Թովմաս Թէրզեան: 2,40 ֆ. 2,80):

Նոյն Գ. շարք (Եղիա Տէմիւրիպաշեան. — Արփիար Արփիարեան. — Նահապետ Ռուսինեան. — Պետրոս Գուրեան). 2 ֆ. 40 ֆ. (2,80)

Նոյն և շարք (Գրիգոր Օտեան. — Մըլըրտի Պէշիքթաշեան. — Ծերենց Յովսէփ Եղիմեան. — Սրապիոն Հէքիմեան: 2,40 (2,80):

Նոյն Լ. շարք (Վառաճա Քաթիպա. — Այվազեան Արարհամ. — Մանուկեան Տիգրան. — Սէէմեան Մկրտիչ. — Իսահակեան Ա. — Աղանուր Վիքտորիա. — Չարգարեան Ռուբէն. — Չերազ Մինաս. — Լէօ. — Քալանթար Ա. — Պարթեւեան Սուրէն. — Չօհրապ Գրիգոր. — Տիւսափ Սրբուհի. — Յ. Արփիար. — Ռսիկեան Կարապետ. — Շիրվանզադէ. — Սեթեան Յովհաննէս): 2,40 (2,80):

THE MEETING OF THE KINGS. By Khimean Hairik, The Katholikos of all Armenians. Armenian text, and english version by . Tonapetean and Laurence Binyon; with a biographical sketch of the author. London. Printed by William Clowes and Sons, Limited. 1915.

Price one shilling. Copies may be obtained from P. Tonapetean, 53, Addison Gardens, London W.

(Երեմեան Հայրիկի գրած Թա. գաւորաց Ժողով մարգարէական բա. նաստեղծութիւնը, հայերէն բնագիրն հետ անգլիերէն թարգմանութեամբ մէկտեղ, պարունակող գրք. քոյկ մ'է, որի մէջ գետեղուած է նաեւ անգլիերէն Armenia հայրկապ գրքի հեղինակ Լիւնի հիւանդի գո. վասանքը Հայրիկի նկատմամբ 1 ֆ. և 35 անգամ. Մարսէյլէն դուրս 1 ֆ. և 50 անգամ):

Եղիապար Մուշուտեան. Քննական Պատմութիւն Արշակ Բ. և անոր Պապ որդւոյն (Հայոց պատմութեան մէկ կարիւր կէտին վրայ քննադատական տեսութիւն մ'է որի համար Մ. Լ. Գա. բէկեան գրած է թէ «Հեղինակին այդ ձեռնարկութիւնը պատիւ է բերում իրան և ալ ազդի, որին պատկանում է պատմութիւնը»): 2 ֆ. 50 (2,70)

(Գանթաբեան) Բաւգիքը Գաղղիերէն Հայերէն Տաճկերէն Հայաստան. ճիւղացած. Բ. տպագրութիւն. 1912: Մանրատա երկինքան 1238 երեսներէ բաղկացած ստուար գործ մը: Ֆրանսերէն իւրաքանչիւր բա. ու հնչումը հայերէն տառերով ալ դըրուած է: Գին 7 ֆրանկ: Մարսէյլէն դուրս՝ ճանապարհածախքով՝ 8 ֆր. և 50 անգամ: Յանձնարարուած (recommandé) ծրարով 11 ֆր. և 50 անգամ:

Հ. Ս. Գոնտաքեան. — ԲԱՌՈՒՆԻՔ ԳԱՂՂ. — ՀԱՅ: Վենետիկ Ս. Ղազար. 914: Գին 1 ֆր. 10 (1,20):

(Գրպանի փոքրագիր բառարան մ'է 710 երեսներէ բաղկացած, ածանցաբան, ֆրանս. սերէն գրեթէ բոլոր գործածական բառերը պարունակող. վերջը դրուած է նաեւ անկանոն բայերի խոնարհումը):

Հ. Ս. Գոնտաքեան. — ԳՐԱՊԱՆԻ-ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ-ԳԱՂՂ. 1914:

Մանր տառերով ու մաքուր տպագրութեամբ 360 երեսներէ բաղկացած բա. գրքով մ'է որ 5.000ի չափ բառ կը պարունակէ և վերջն ալ ընտանեկան կարգ մը խօսակցութիւններ դրուած են, ֆրանսական բացատրութեան ոճերին ծանօթացուելու համար) 1 ֆր. 05 (1,10):

ՏՆՈՒՄ. — ՈՒՐԱԿԻ:

ՓՈԹՈՒՆԻՔԱՆ ԳԱՂՂԱՆ
ՄԱՐՍԵՅԼԻ

Հայերէն Տպարան Մ. Փոքր. Եւսեփ
Le Gérant: François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du M...